

poslušat, kaj so pripovedovali France Slekeč, Škila, Miče Puž, Tone Drejač, Vanek Turk, Vincenc Šeraka, Vane Rosotov, zlasti pa stric Tomažek. Stric Tomažek je bil edini barkovljanski ribič, ki je nosil okoličansko obleko in sicer kratke hlače. Bil je to tisti Tomažek, o katerem je pisa naš epik Anton Aškerc, ker mu je Tomažek pripovedoval o strahovih, o menihu, ki je pri kontovelskem pristanu prihajal ob polnoči iz vode in se zopet potapljal vanjo..."

Knjiga je pisana z občutkom za krajevno dogajanje, krajevne značilnosti in za usodo posameznika. Zadnji poglavji dopolnjujeta podobo krajevnega življenja z individualnimi usodami — to sta poglavji o vaških posebnostih in spominih dveh Barkovljanov. (Npr. odstavek o Roži od Nance, ki „je živela v svoji revni koči v Bevedu in je sama bila revna in skromna. Oblečena je bila v dolgo krilo, v dolg temen jopič, ki je bil zapet z najmanj 30 gumbi, nikdar pa ni hodila okoli raztrgana. Vsak dan si jo lahko videl, kako je nosila v Trst ‚kantat‘ (ponujat) svoje cvetlice..." ali šolski spomini Šandra Martelanca: „Vsak od navedenih krajev je imel svoje značilnosti, ki so se odražale v bistvu in vede nju posameznega šolarja na svojstven način. Mulci s Trstenika, Gašperetov, Cijakov in Judovca so bili bolj robati in rekel bi skoraj bojeviti. Fantje z Riviére in iz Pancerovca so pa imeli ‚nadoblast‘ v barkovljanskem pristanišču, imenovanem port, kjer so bili takrat v glavnem ribiški beteli, ščife in barkace od ‚šavornantov‘, prevoznikov težkega tovara po morju od obali..."

Knjiga o Barkovljah je torej ena tistih, ki jih pišejo domačini in ki izhajajo daleč od etnoloških strokovnih okvirov, vendar so zaradi bogate etnološke vsebine vredne detajlnega vrednotenja.

MOJCA RAVNIK

Alenka Goljevšček, Mit in slovenska ljudska pesem.

(Razprave in eseji 25)

Izd. Slovenska matica, Ljubljana 1982, str. 222

Na začetku razmišljanja o knjigi moramo izreči zahvalo Slovenski matici, ki je v zbirko Razprave in eseji uvrstila besedilo Alenke Goljevšček o mitu, saj je to področje, v katerem je marsikaj neizrečenega in nejasnega. S problemom mita se je ukvarjala naša starejša, po svojih naziranjih romantična generacija folkloristov, in sicer iz najrazličnejših razlogov, med katerimi nacionalne spodbude niso bile zadnje. Alenka Goljevšček je odločno posegla v nejasna tipanja in skušala problematiko mita postaviti v celovitejši filozofski okvir. Pri tem se je oprla na konkretno gradivo, ki ga ponuja slovenska ljudska pesem. Da bi bila izpeljava njenih interpretacij sploh mogoča, je morala slediti gospodarsko-družbenim in kulturnim tokovom od arhaičnih družb prek grške, hebrejske in krščanske kulture do slovenskega srednjega veka in naprej.

Avtorica je študijo razdelila na uvod in štiri večja poglavja. V uvodu pojasnjuje metodološko in

vsebinsko opredelitev problema, pokaže na rezultate in perspektive tovrstnega raziskovanja, opozori na terminološke probleme in si postavi teze, iz katerih izhaja njeno raziskovanje. V prvem poglavju prikazuje splošne zakonitosti arhaičnih družb, strukturo vsakdanjega življenja in mita. V drugem poglavju se ustavlja ob zgodovinskih značilnostih grške družbe, krščanstva in Slovanov v srednjem veku. V tretjem, osrednjem poglavju išče avtorica v slovenski ljudski pesmi mitske prvine arhaičnih družb in kultur. Tako ob slovenskem gradivu razčlenjuje kaos, trojno boginjjo, obnovitveni obred in dar — vrnjeni dar. Poleg tega opozori še na ostanke starih kultov v slovenskem gradivu. V četrtem poglavju obravnava estetsko funkcijo ljudske pesmi.

Avtorica je prikazala mit v vsej njegovi razsežnosti od arhaične družbe do slovenske „polpreteklosti“. Ta izraz je najbrž čisto upravičen, saj je avtorica odsev mita zasledila tudi v relativno novejši slovenski ljudski pesmi. Njena obravnavá nas opozarja na drugačno branje ljudskih pesmi, na branje skozi mitologijo. Avtoričine izpeljave ob slovenskem gradivu so prepričljive, saj jih neprestano vzporeja s splošno slovansko mitologijo, to pa izpeljuje iz družbenih in kulturnih razmer arhaičnih družb. Mit odkriva v njegovi funkciji ali pa opazuje le njegov odsev, ko mit ni več verska resničnost in je zato tudi obredje postalo „prazna forma“ (Kuret). Filozofska raziskava mita pa kljub relativni celovitosti pušča še nekaj praznega prostora, ki ga lahko zapolnimo le z etnološkimi raziskavami. Filozofsko metodo sámo lahko sprejmemo brez pripomb, vendar so njeni rezultati večkrat vprašljivi, včasih celo nasilni. (Tu naštevam samo nekatere, ker prostor ne dopušča, bilo pa bi jih potrebno obširneje razložiti in komentirati). Na primer interpretacija in teza, da je Juda Jezusov alter ego. Več je teoloških spodrsiljav, ker avtorica meša mitske elemente z zgodovinskimi dejstvi, — premalo je upoštevana literarnost besedil v Stari in Novi zavezi. Simboličnost izražanja ni povezana vedno le z mitskim, ampak gre (predvsem v sv. pismu) za literariziran govor. — Iz istega razloga prihaja do „notranjih opozicij“ v krščanstvu, ki so posledica neupoštevanja zgodovinske situacije in literariziranosti besedila. —Nekoliko pre nagljena je tudi povezava arhaičnega kanibalizma z evharistijo. Še večji so spodrsiljaji, ko hoče avtorica potrditi uvodoma zgrajeni model s slovensko ljudsko pesmijo. **Analognost** pojavov je avtorico privedla do spoznanja o **diarilektični** povezanosti kulturnih prvin v arhaičnih, s prvinami v slovenskih ljudskih pesmih in običajih. Brez pomisleka in logike je npr. povezala arhaično (kulturno!) spolnost s spolno svobodo ob naših romarskih vrtcih. Mladi ljudje so na romanjih pač imeli priložnost, da „grešijo“, toda „grešili“ so iz naravne človeške potrebe in želje in ne več zato, da bi nadaljevali in zadovoljili kult plodnosti, zato „romarski seks“ nima nobenih mitičnih dimenzij. Podobno je z „erotsko obarvanimi igrami pri vahtanju mrliča.“ Po avtoričinem mnenju so te igre nastale zaradi magične obrambe „pred nevar-

nimi silami, ki jih sproži smrt." Res so lahko nastale kot obramba, vendar tega ne moremo posploševati. Iz terenskihkušenj etnologi vemo, da so erotične igre običajne pri vseh skupnih opravilih in izhajajo iz naravne človeške spolne želje. Iz istih želja se rojevajo tudi „verbalni erotični namigi“, ki nam danes vsaj pri varovanju mrliča delujejo neokusno in nerazumljivo. Ne smemo pa za to „neokusnost“ iskati opravičila v „znanstveni“ razlagi, v kultu in magiji, ki konkretno z dejanjem samim nimata nič več skupnega. — Tudi Marijine „spolnosti“ oz. „dvojne narave“ ne moremo dokazovati z Jezusovimi brati, ko vemo, da besede brat ne smemo jemati dobesedno niti pri Judih, tako kot tudi ne pri muslimanih nekdanj in še danes ne. — Prav tako ne gre za vsako ceno razlagati Andrejevega križa v krščanski ikonografiji s spolnimi simboli. — Vedeti bi veljalo tudi, da Marija ni semper virgo zaradi svoje zaprte maternice in da je rojstvo tudi v sv. pismu nekaj „človeškega“.

Seveda je potrebno poudariti, da v znanosti ne moremo shajati samo s konkretnimi (vsakdanjimi) razlagami, temveč je potreben pogum za teoretične hipoteze. Vendar knjigi škodujejo prehitri zaključki in posplošitve v prvem delu, ki jih avtorica rahlo nasilno prenese še na slovensko gradivo in jih podpre z literaturo (Frazer itn.), ki je zaradi svojih fantastičnih domnev prav tako vprašljiva.

Ob prebiranju te, drugače zelo zanimive knjige, nastaja občutek, da so posplošitve in prehitri zaključki davek modelu, ki ga je avtorica zarisala na začetku. Če bi model upoštevala v vsaki konkretni zgodovinski situaciji in prostoru posebej, bi bile izpeljave logičnejše in verjetnejše.

Treba pa je poudariti, da knjiga vendarle prinaša gradivo, ki ga je vredno preučiti, in da je za nameček prva knjiga pri nas, ki se širše in na drugačen način ukvarja z mitom in z družbenim ozadjem mitičnih pojavov. Kot prvenec je knjiga več ko pogumna študija. „Mita ne moremo razumeti“, pravi avtorica, „iz njega samega, zmeraj ga moramo soočiti z realno življenjsko prakso.“ Prav na to življenjsko resničnost mislim, ko navedam pomanjkljivosti interpretacije. Ko pa govorim o knjigi kot celoti, jo upoštevam in cenim, ker odpira možnost drugačnega pogleda na slovensko ljudsko pesem in običaje, osvetljuje družbeni kontekst mita in estetsko vrednost naše pesmi.

Ni običaj, da ob ocenah novih knjig ocenjujemo tudi jezik, vendar ne morem mimo njega. Škoda je, da našim filozofom filozofski ustroj pisanja določa jezik. Filozofski model obravnave se mora podrediti zakonitostim slovenskega jezika, ne pa preobloženemu strokovnemu žargonu, ki moti, npr.: natura, naturna smrt, evocirati predstavo, producirati svet, aspirirati, demografska disperzija, redistribucija, diskontinuiranost itn. Je filozofska obravnava res neuresničljiva brez domačega besedišča? Še bolj kakor strokovni jezik pa motijo ohlapnosti pri pisanju tujih (predvsem grških) imen in pojmov, kakor npr. dvojnice pri pisanju besede mit-mitos, ali Heraklej—Herakleos, Dionizij—Dionizos itn.

MARKO TERSEGLAV

GLASNIK SLOVENSKEGA ETNOLOŠKEGA DRUŠTVA

Glasilo Slovenskega etnološkega društva: zanj odgovoren Marko Terseglav, predsednik

Izhaja štirikrat letno, naklada 700 izvodov

Grafična priprava in tisk: DITC Novo mesto

Glavni in odgovorni urednik: Marko Terseglav

Člani uredništva:

Naško Križnar (film)

Boris Mravlje (tehnični urednik, fotografija)

Damjan Ovsec (Bulletin of Slovene Ethnological Society)

Mojca Ravnik (kronika, jugoslovanska etnologija)

Ingrid Slavec (knjižna poročila, lektorica)

Nives Sulič (prevodi v angleščino)

Zmago Šmitek (neevropska kultura)

Izdajateljski svet:

Angelos Baš (ZRC pri SAZU)

Slavko Kremenšek (Oddelek za etnologijo FF)

Boris Kuhar (SEM)

Inga Miklavčič (ZSV, Nova Gorica)

Julijan Strajnar (ZRC pri SAZU)

Naslov uredništva: Filozofska fakulteta, Aškerčeva 12,

Ljubljana, telef.: 224—011, int. 335, glavni urednik 216—322

Posamična številka stane 30 din

Celotna naročnina 120 din

Tekoči račun 50100—678—44338

Fotografije in risbe po želji vračamo, rokopisov ne vračamo! Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji.

Po mnenju Republiškega komiteja za kulturo (št. 4210—27/78)

je Glasnik oproščen temeljnega davka od prometa proizvodov.

Številko sta sofinancirali Raziskovalna in Kulturna skupnost Slovenije.

V prvi številki Glasnika nam je zagodel tiskarski skrat. Ne gre za manjše tiskovne napake, ki jih najdemo v vsaki številki, temveč za večji spodrsrlaj v naslovu prispevka Slavka Kremenška. Naslov bi se pravilno moral glasiti: VSAKDANJE ŽIVLJENJE PREBIVALCEV LJUBLJANE KOT PREDMET ETNOLOŠKIH RAZISKAV.

Avtorju članka in bralcem se za napako opravičujemo.